

עם הארץ, וצ"ע במקור דבריו [טז]. ולמעשה צע"ג אם אפשר להקל בזה, שכן האוסרים בתפירה שאינה של קיימא מחייבים חטאת, והתבאר דהמ"ב בסי' שמ ס"ק כז נקט דהתופר תפירה שאינה של קיימא חייב עליה. ולקרוע תפירה שאינה עומדת לקיימא, שלא על מנת לתפור, ושאיין בהתרתה משום מכה בפטיש, נראה שהרמ"א מתיר שלא בפני עם הארץ. ואם עומדת להפתח בו ביום אפשר שמותר לפותחה אף בפני עם הארץ. ע"ע בסוף ספר זה בקונטרס "סדר המערכה", לסידור סוגיא זו בטבלא.

סימן שיז סע' ג

בדין חיתולים חד פעמיים

(א) הקדמה. (ב) כשמדביק את סרט ההדבקה על החיתול באופן שא"א לפתוח את ההדבקה. א] חיוב משום תפירה של קיימא. ב] בירור האפשרות לפטור משום קשר העומד להזרק. ג] בירור האפשרות לפטור משום קשירה שהיא על מנת לנתק. ד] בירור האפשרות לפטור מדין תפירה שאינה יכולה להתקיים. **(ג) הדבקת מדבקה שאפשר להסירה** א] איסור, ואף חשש לחטאת, אע"ג דהתפירה אינה עומדת לקיימא. ב] בירור שיטת שש"כ המתיר באופן זה אפי' בפני עם הארץ. ג] בירור שיטת יחווה דעת המתיר משום שאין הדבקה בבגדים. **(ג) הדבקה במדבקה רב פעמית. (ד) הצורך בפתיחה מע"ש של ההדבקה שנעשתה אצל היצרן לאותם המתירין הדבקה בשבת. (ה) הדבקת החיתול אחר השימוש. (ו) קריעת חיתול. (ז) בדין מחיקת הסימון בחיתולים החדשים. ח] סיכום לדינא.**

א

הקדמה

במשך הזמן חלו שינויים בדרך הדבקת החיתולים. וראוי להזכיר כאן את הגלגולים השונים על מנת להבין את פסיקת הפוסקים בזמנים השונים. בתחילה היו מדביקים את סרט ההדבקה באופן כזה שאפשר היה להורידו בלא לקרוע את החיתול. לאחר מכן ההדבקה היתה חזקה ביותר, וא"א היה לפתוח את ההדבקה אלא רק ע"י קריעת החיתול. אחר כך יצרו חיתול עם סרט הדבקה כפול: בשעה שמחתלים פותחים את סרט ההדבקה ומדביקים את המדבקה התחתונה (הכחולה) על החיתול, מדבקה זו אי אפשר להסיר בשום אופן בלא קריעת החיתול. אם רוצים לבדוק את התינוק, אפשר לפתוח את

טז. ועי' גינת ורדים אור"ח כלל ג' סי' יז, שהאריך לבאר דחייב בתפירה שאינה של קיימא. אבל שם בסי' יח דחה דבריו הרב שבתי נאוי.

המדבקה העליונה ולחזור ולהדביקה על המדבקה התחתונה הכחולה. ולאחרונה נפוץ חיתול^{אולטרה}, שבמקום המדבקה הכחולה יש סרט קבוע על החיתול שעליו מדביקים את המדבקה העליונה וניתן לפתוח בקלות את ההדבקה. מעתה יתבררו צדדי האיסור במצבים השונים בהמשך למה שהתבאר בספר זה בסימן הקודם שעסק בדין תפירה שאינה עומדת לקיימה.

יצויין בקצרה שמסקנת הסימן הקודם היתה שהשו"ע ודאי אוסר לתפור תפירה שאינה של קיימא וכמפורש בסי' שמ סע' ז. והסכימו הפוסקים שזו גם דעת הרמ"א, מדלא השיג על המחבר, וכ"כ החזו"א. יחד עם זאת הרמ"א בסי' שיז סע' ג מיקל לקרוע תפירה שאינה של קיימא שלא בפני עם הארץ (וכ"כ הב"י שם), כי הקריעה אינה על מנת לתפור, ואינה אלא מדרבנן אפי' אם היתה לקיימא. עוד התבאר דהמ"ב סתם בסי' שמ ס"ק כז דהתופר תפירה שאינה לקיימא חייב חטאת.

ב

כשמדביק את סרט ההדבקה על החיתול באופן שא"א לפתוח את ההדבקה

א. חיוב משום תפירה של קיימא

בשו"ע בסי' שמ סע' יד, כתב: המדבק ניירות או עורות בקולץ של סופרים וכיוצא בו הרי זה תולדת תופר, וחייב. וכן המפרק ניירות דבוקים או עורות דבוקים ולא נתכוין לקלקל בלבד ה"ז תולדת קורע וחייב. עכ"ל. לפ"ז יש כאן חיוב חטאת, שהרי הדבקה זו עומדת להתקיים וא"א להפרידה. אעפ"כ יש מספר צדדים לדון, שמא פטור בכהאי גוונא ואף מותר (ובחיתולים החדשים המכונים אולטרה, שהסרט מודבק כבר בבית החרושת על גוף החיתול, ודאי שאין בהם כל חשש ממה שמדובר בסעיף זה).

ב. בירור האפשרות לפטור משום קשר העומד להזרק

בסוכה דף לג ב ת"ר הותר אגדו ביו"ט, אוגדו כאגודה של ירק וכו'. ופרש"י בד"ה הותר אגדו, של לולב ביו"ט אוגדו בכריכה בעלמא, יכרוך האגד סביב ויתחוב ראשו בתוך הכרך, כמו שאוגדין אגודת ירק, ולא יקשור שני הראשים כאחד כשאר קשרים דקשר של קיימא מאבות מלאכות הוא, וזה של קיימא הוא שאינו חושש להתירו עולמית. וכן פסק בשש"כ פרק לה סע' כה, דאסור להדביק איספלנית על קצות התחבושת כדי להדקה. ושם בהערה סג, כתב: שמעתי מהגרש"ז אויערבך שליט"א, והראיה מהא דסי' שמ סע' יד, והרי אין מקפידים להסיר את האיספלנית שדבוקה על התחבושת, והר"ז דומה לאגד של לולב דחשיב קש"ק, סי' תרנא סע' א ובמ"ב ס"ק ח, ועיין סוכה לג ב רד"ה הותר אגדו, אע"פ שאינו מקפיד שישאר אגוד גם אחרי חג הסוכות. עכ"ל [א]. אמנם

א. ובסי' שיז ס"ק כט כתב המ"ב שאסור לקשור את הלולב בעניבה עם קשר למטה, כיון שקשר זה עומד להתקיים על איזה זמן. ולפ"ז לכאורה סובר דקשר שעתיד לזורקו

הרמב"ם לא הביא דין זה ואפשר אם כן שמקל, וכבר השגיח בזה החת"ס שם בסוכה, ע"ש. והאריך בזה בציץ אליעזר חלק טו סי' יז והביא עוד אחרונים לביאור שיטת הרמב"ם. אולם למעשה כבר כתב הגרש"ז אויערבך בהערותיו בסוף ספר נשמת אברהם או"ח, דא"א להקל כנגד רש"י כיון שאף הב"י הביאו (שוב ראיתי שבשש"כ ח"ג פרק לה הערה סג, חזר בו הגרש"ז אויערבך וחילק בין אגד לולב שצריך את הקשר לקיום המצוה מבלי לחשוב כלל על התרת הקשר, לבין הדבקה טיטול על גוף תינוק דהוי כהדבקה למספר שעות הואיל ודעתו להסיר מהתינוק ולזרקו לאשפה, ע"ש). ונוסיף דבנידון דידן אפשר שאף הרמב"ם מחייב, שהרי אפשר שחייב אף בתפירה שאינה לקיימא, ואין דין תפירה כדין קשירה. ומה שבשש"כ דימה תפירה לקשירה הוא עפ"י שיטתו דדין תפירה כדין קשירה וכנזכר בספר זה בסימן הקודם. וכן היא גם שיטת הציץ אליעזר.

ג. בירור האפשרות לפטור משום קשירה שהיא על מנת לנתק

המ"א בסי' שיז ס"ק יא, כתב עפ"י היש"ש דכותנת שנתקשרו המשיחות ולא יוכל להתיר, שרי לכ"ע לנתקן שהרי אינו עשוי אלא להתירו בכל זמן שרוצה, ואף זה לא יעשה בפני עם הארץ אלא בצנעה. עכ"ל היש"ש. וביאר המ"א: ואם כן צ"ל דס"ל דדווקא כשקושר האומן אסור לנתק אבל שאר קשירות שרי, וכ"מ בסי' שיד ס"ז (גבי תיבה הקשורה בחבל שמותר להתירו או לחתכו בסכין). וכן פסק במ"ב בס"ק ז: וכל קשר שמותר להתירו, אם אינו יכול להתירו מותר לנתקו אם הוא לצורך, ואין לעשות כן בפני ע"ה שלא יבא להקל יותר (אחרונים בשם היש"ש). עכ"ל. וע"ע מה שכתב בס"ק כג [ב]. לפ"ז לכאורה היה מקום להתיר להדביק את החיתול אף אם אי אפשר לפתוח את ההדבקה, שהלא עושה כן על דעת לנתק, ודין ניתוק כדין התרה. אולם אין הדבר כן, דאפשר שהמ"א לא התיר בזה אלא משום דס"ל דהתרת קשר שלא על מנת לקשור, אינה אלא מדרבנן, ולכן אסור לקשור קשר על מנת לנתקו. גם אפשר דהמ"א מתיר דווקא דומיא לקשר שנקשר מאליו, והיינו שאינו של אומן. ולא עוד אלא שמסתברא דמודה המ"א דאסור לתפור תפירה שאינה עומדת לקיימא, וכפי שהתבאר בספר זה בסימן הקודם בדעת השו"ע והרמ"א, וא"כ פשיטא דאף המ"א אוסר לתפור תפירה העומדת להנתק. ועי' מ"א סי' שמ ס"ק יח שכתב דאם נדבקו דפי ספר להדי ע"י שעה מותר לפתחן בשבת דלא נעשה לקיום, כל שכן הכא שנעשה ממילא. עכ"ל. ולמעשה בשש"כ אסר הדבקה איספלנית, וכנ"ל, ולא הזכיר שיש אפשרות להקל ולנתק עפ"י המ"א.

לא חשיב כמתקיים לעולם. ונראה שעיקר כוונתו לומר דאסור לעשות כן אפי' אם נאמר דחשיב רק כעומד לאיזה זמן.

ב. ועי' מ"ב סי' שיד ס"ק לא. וצ"ע למה תלה הדבר בדין סתירת כלי ולא בדין התרת קשר שאינו של קיימא.

ד. בירור האפשרות לפטור מדין תפירה שאינה יכולה להתקיים

ושמא יש לפוטרו משום דאין זו הדבקה הראויה לקיום, שכן אם ישאיר זמן רב את החיתול על התינוק, ירטבו החיתול והבגדים, עד אשר ההדבקה תפרד מאליו. ואם אכן זו המציאות, הרי שפטור על הדבקה זו, ויש מקום אף לדון להתיר לכתחילה וכפי שהתבאר בספר זה בסימן הקודם דהרמ"א מיקל להתיר תפירה שאינה של קיימא משום תרי דרבנן (אינו על מנת לתפור, ואינו לקיימא). ואף כאן אינו עומד לקיימא ואינו בר קיום. ומסתברא דאין זה אלא כחד דרבנן. ומסתברא דאף אם החיתול ירטב מאד, תפתח רק ההדבקה של הסרט העליון הדבוק לסרט הכחול, אבל הסרט הכחול הדבוק היטב לגוף החיתול לא יפרד מן החיתול, וחזרנו לחשש חיוב חטאת, וכדלעיל. לכאורה לפ"ז אם ידביק את המדבקה הכחולה מבעו"י, ובשבת ידביק רק את העליונה, אין העליונה חשובה כהדבקה היכולה להתקיים מהטעם הנזכר, וכן הוא לגבי חיתולי אולטרה. אולם בנסיגה שערבתי התברר שאף לאחר שעות רבות של הטבלת חיתול אולטרה בכלי מלא מים, אי אפשר היה להפריד בין החלקים הדבוקים, ואפילו בכח (אם מושכים את הסרטים זה מזה כדרך שהם נמשכים על גוף התינוק). אם כן גם הדבקה רב פעמית יש בה כח להתקיים.

נמצא דאסור להדביק מדבקה על החיתול באופן שא"א להסירה, ויש לחשוש לחטאת. ואף השש"כ שהתיר הדבקת חיתול, מ"מ אוסר באופן זה, וכדמוכח ממה שאסר הדבקת איספלנית (ועוד יוכח גם להלן). ואף ביחודה דעת ח"ו סי' כד לא התיר בכהאי גוונא, שהרי כתב: עינינו הרואות שכמה פעמים הפרידו והסירו האיספלנית בזהירות ולא נקרע כלל מהבגד (וכוונתו לטיטולים ישנים יותר) [ג].

ג

הדבקת מדבקה שאפשר להסירה

א. איסור, ואף חשש לחטאת, אע"ג דהתפירה אינה עומדת לקיימא הנה לפי מה שהתבאר בספר זה בסימן הקודם, הפוסקים האחרונים (חיי אדם, שו"ע הרב, תהל"ד, קצות השולחן, ערוה"ש, החזו"א, והמ"ב), אוסרים לתפור תפירה שאינה עומדת לקיימא, ויש אף חוששים לחטאת ובכללם המ"ב (אם כי הסתפקנו בהכרח דבריו). לפ"ז פשוט שיש לאסור להדביק את החיתול אף באופן זה.

ג. אבל אם בהכרח יקרע הבגד, הרי זו הדבקה לקיום, ע"ש סוף ד"ה ואולם. וע"ש בתחילת הדיבור שחשש גם לשיטת הרמב"ם גבי קריעת בגד, ויתבאר עוד להלן.

ב. בירור שיטת השש"כ המתיר באופן זה אפי' בפני עם הארץ

בשש"כ בפרק טו סע' פא התיר להדביק חיתולים משום דהוי כקשר שאינו ש"ק שמותר לקשורו אם אגודו עשוי להתיר בכל יום, וכמו בסי' שכח בשעה"צ ס"ק נב [ד]. ונראה דפשיטא ליה דאין לחלק בין תפירה לקשירה, כל שאינו עומד לקיימא. וכבר התבאר בספר זה בסימן הקודם שצע"ג למקור דבריו, אחר שגדולי הפוסקים אסרו לתפור תפירה שאינה ש"ק [ה]. ולפי דבריו פשוט שאם ידביק מע"ש את המדבקה הכחולה, שוב אין כאן תפירה של קיימא ומותר לכתחילה. ובחיתולי האולטרה אין נדרשת הכנה זו.

אלא שלכאורה צ"ע למה לא כתב בשש"כ שאין לעשות זאת בפני עם הארץ, שהרי אף לשיטתו שהרמ"א התיר תפירה שאינה ש"ק, מותר רק שלא בפני עם הארץ, וכפי שכתב במפורש בשש"כ פרק טו סע' סג. נראה דס"ל דמה שכתב הרמ"א דאין להתיר בפני עם הארץ הוא רק משום ששם מדובר בתפירה שאין ידוע מתי יתירנה, וכגון התפירה שהכובס קושר או תופר על מנת להתיר כשיקחנו בעה"ב. ועל כך כתב הרמ"א דיש לאסור בפני עם הארץ, מה שאין כן בחיתול דודאי יפתח בעוד זמן מועט, ולכן מותר אף בפני ע"ה. וכן משמע ממה שכתב בשש"כ פרק ט הערה נה. ועיין בפרק טו הערה רכד שכתב דבתפירה שאינה עומדת לקיימא וגם אין דעתו לקיימה בבגד, מי יימר דגם בכה"ג הרמ"א מחמיר בפני עם הארץ. ונראה שזהו מה שציין השש"כ גבי חיתולים לדין קשר שעשוי להתיר בכל יום (ודין קשירה כדין תפירה לשיטתו, וכדלעיל). אלא שעדיין יש מקום לטעון דאף בזה היה לו לציין שראוי להחמיר, שהרי אף גבי סיכת בטחון כתב דאם אפשר לא יתחב את הסיכה בבגד פעמיים (והדבקה החיתול ודאי חמורה מתחיבת סיכת בטחון אף שהיא גם כן אינה עומדת לקיימה, וכפי שעוד יתבאר להלן).

ג. בירור שיטת יחווה דעת המתיר משום שאין הדבקה בבגדים

וביחווה דעת שם, מתיר הדבקה החיתול אף דפשיטא ליה דהמחבר אוסר בתפירה שאינה עומדת לקיימא, וכמו שכתב בסי' שמ סע' ז וכדלעיל. וסברתו דיש לצרף לדעת המתירים בתפירה שאינה עומדת לקיימא, עוד סברא שלמד מספר "טל אורות" דאין הדבקה בבגדים דרך תפירה. וע"ש ש"טל אורות" למד כן מהראב"ד דכתב דהעושה

ד. ובפשטות י"ל דמיירי בקשר שאינו של אומן. וכן מפורש בשש"כ פט"ו הערה קעג. ואם כן צ"ב למה ציין לסי' שכח ולא לסי' שיז, אחר שברור בסי' זה שכל קשר העשוי להתירו בו ביום ואינו של אומן (היינו שאינו חזק ביותר) מותר להתירו.

ה. וראוי להעיר שאף השש"כ התיר רק בכהאי גוונא שאפשר להסיר את המדבקה, דאם לא כן הוי ממש כדין האיספלנית וכדלעיל. וכן מוכח ממה שכתב שם בסוף דבריו: ובגמר השימוש פותחה וזורקה. ושמא כוונתו אפי' שקורעה, ויש לחלק בין איספלנית שאינו פותח את ההדבקה רק שזורק את התחבושת וכפי שכתב שם. אבל בחיתול שקורע את הסרט המדביק, אפשר שיש צירוף של החולקים על רש"י גבי קשר בלולב וכנ"ל, עם שיטת המ"א גבי ניתוק קשר שאינו לקיימא, וכנ"ל.

לבדים חייב משום מגבן ולא משום תופר. וצ"ע מה ראייה יש בדבר, דהא בלבדים כלל אינו מדביק ע"י דבק רק שמתפיחו במים ומהדקו, ע"ש. ובאמת דאף אם בלבדים אין ההדבקה דרך תפירה, מ"מ אין בזה ללמדנו שבכל בגד אין הדבקה, ואף "טל אורות" עצמו לא כיון לזה, רק רצה לומר שכל שאינו כדרכו פטור, ולכן התופר במחט במקום בחוט פטור, וכן המדביק בגדים העשויים אריג פטור, שאין דרכם בהדבקה רק בתפירה. אבל בחיתולים העשויים ציפוי פלסטי שדרכם בהדבקה ולא בתפירה ע"י חוט ומחט, מסתברא שהדבקה זו כתולדת תופר ואף דשם בגד עליהם, ואין לזה כלל דמיון לדין לבדים. (ובבה"ל בסי' שמ סע' יד ד"ה ה"ז תולדת תופר, כתב שהמדבק עץ בעץ כנהוג, שם תופר עליו).

עוד ציין שם לחזו"א בהשמטות לסי' שמ (עמ' רנז א) שהתיר תפירה ע"י מחט בלי חוט, וסבר דעפ"י י"ל דהחזו"א מתיר גם הדבקה החיתול. אולם גם בזה צ"ע. דהנה מקור דין תפירה ע"י חוט של ברזל הוא בקרבן נתנאל (פרק כלל גדול), הביאו המ"ב בסי' שמ ס"ק כז, וז"ל: אותן האנשים שתוחבין הקרייז עם הבגד במחט בשתי תכיפות לאו שפיר עבדי. ובחזו"א שם דחה דברי הק"נ משום שאין זה עומד לקיימא וחזותו מוכיחה עליו שאינו לקיימא ואין דרך תפירה במחט רק בחוט (וע"ש דס"ל לחזו"א דמחט בשתי תכיפות חשיב כתפירה המתקיימת, ודלא כק"נ). ונראה דאין לדמות דין חיתול לדין המחט, לפי שבחיתולים ודאי דרך הדבקה בכך, וממילא לא מהני שוב מה שאינו עומד לקיימא וחזותו מוכיחה שאינו לקיימא. ונראה דדמי לכתב שע"ג עוגה דפשיטא לחזו"א בסי' סא א דחייב אע"ג דאינו עומד לקיימא וחזותו מוכיחה על כך. וכן דמי להא דאסרו הידוק בתי הידים בחוט משום שזו דרך המלאכה אע"ג דודאי אינו עומד לקיימא, ואף חזותו מוכיחה דאינו עומד לקיימא (דהא צריך להסיר בגדיו). ובשש"כ פט"ו סע' ע (הערה רכו) כתב דאם אפשר לחוש לק"נ ראוי לעשות כן.

ג

הדבקה במדבקה רב פעמית

אפשר שהדבקה העומדת להפתח ולחזור ולהדבק כפי שמצוי בחיתול עם מדבקה רב פעמית, לא חשיב דרך הדבקה, שכן סתם הדבקה אף אם עומדת להפתח, מ"מ ודאי אי אפשר לחזור ולהדביק בלא דבק חדש (דבר זה לא היה מצוי בזמן כתיבת התשובה ביחודה דעת, וכן לא בזמן כתיבת ההלכה בשש"כ). ואם כן אפשר דדין ההדבקה בחיתול כדין מחט שהתיר החזו"א, ואפשר דאף קיל טפי, ודמי לקרסים ולולאות דשרי לכ"ע (ואף לק"נ), עיין בב"י סי' שמ ד"ה וכתב הרב פרץ, שהביא כן בשם השבלי הלקט. ועי' באג"מ אור"ח ח"ד סי' פד, שגם הוא התיר חיבור בגדים במחט, ובין שאר טעמיו כתב דמלאכת תופר הוא רק מה שעשה דבר אחד כ"כ דכשהוא רוצה לחלקם הוא צריך למלאכת קריעה. ועי' כעין זה בערוך השולחן סי' שיז סע' יח. ושמעתי שהרשל"צ הגר"מ אליהו שליט"א אכן מתיר בחיתול רב פעמי, אף שלעניין הדבקה כתב במאמר (חוברת

מרחבים א): אם עצם ההדבקה היא קיימא, אבל אין האדם חושב עליה לקיים, ייתכן ויהא האיסור מדאורייתא.

אלא שצ"ב אם יש בכח סברא זו להתיר לכתחילה, או רק ללמד זכות על המקילין, וביותר אחר שהתבאר דיש הסוברים שחייב חטאת בתפירה שאינה ש"ק, וממילא קשה להקל בזה עפ"י סברא, ע"י שש"כ פט"ו סוף הערה רכד בשם הרב אויערבך שליט"א. גם בפועל רובא דעלמא אינם פותחים וסוגרים את החיתול. ונראה שכל הנ"ל היה בפני הפוסקים שאסרו שימוש בטיטול בכל עניין, ובכללם המנחת יצחק ח"ח סי' לא וח"ט סי' מא, וכן שמעתי שכך דעת הגר"ש אלישיב שליט"א. ואפשר שאף חששו לשיטת המ"ב שהביא את הק"נ להלכה ואוסרים אפי' תפירה במחט [ו]. ושמא המקילים יוכלו לצרף סברתם הנ"ל, עם הספק שהמקור לדברי הרמב"ם שהמדבק חייב משום תולדת תופר, אינו ידוע. לשיטת האוסרים הדבקה חיתול בכל אופן, אפשר להשתמש בחיתול ע"י חגורה מיוחדת המיוצרת לשם כך (מספר שנים אחר כתיבת מאמר זה החלו ליצר טיטולים הנסגרים עם סקוצ' ולא עם הדבקה. בודאי ראוי להשתמש בהם בשבת, ושמא אף המקילים הנ"ל, לא עשו כן אלא משום הכורח, ועתה יורו להשתמש בסקוצ').

ד

הצורך בפתיחה מע"ש של ההדבקה שנעשתה אצל היצרן, לאותם המתירין הדבקה בשבת

בשש"כ פרק טו סע' פא כתב דיש לפתוח את האיספלנית מבעוד יום. ולפ"ז בחיתולים שלנו אחר שהדביק את המדבקה הכחולה מבעו"י כפי שהתבאר לעיל (שחייב לעשות על פי השש"כ), חייב גם לפתוח את המדבקה העליונה מבעו"י (ואפשר אח"כ להחזירה למקומה). ובחיתולי אולטרה די לפתוח ולסגור את המדבקה על עצמה. ושם בהערה רנ ציין למ"ב בסי' שיז ס"ק כב, והיינו שהפותח בית הצואר חייב חטאת משום מכה בפטיש. וכן ציין לסי' שמ סע' יד גבי איסור הדבקה וקריעתה. וצ"ע מדוע יש בזה משום מכה בפטיש, שהרי החיתול ניתן לשימוש גם בלא המדבקה, ואם ירצה ימציא מדבקה אחרת או שילביש על החיתול בגד הדוק ולא יצטרך כלל לסרט ההדבקה של

ו. ובשש"כ פט"ו סע' ע כתב דאם אפשר ראוי להחמיר כק"נ, אף שהאריך שם בהערה רכד, להביא סברות כנגד הק"נ וציין לפוסקים המקילים בזה, וע"ש שהביא סברא מהגרש"ז אויערבך, אלא שכתב דלמעשה אין להקל בזה מסברא (אבל לא ציין לחזו"א הנ"ל שמתיר בלא כל פיקפוק). וע"ש בשש"כ שמתיר אף בסיכת בטחון, וזה אתי שפיר אף לחזו"א שסבר דסיכה בשתי תכיפות היא דבר המתקיים, ודלא כק"נ והמ"ב שהבינו שסיכה היא דבר שאינו מתקיים. ואכן לפי המ"ב והק"נ, אפשר שהמחבר סיכת בטחון בשתי תכיפות מתחייב חטאת, שכן סיכת בטחון היא ודאי דבר המתקיים. וע"ע בגינת ורדים כלל ג סי' יז שאסר תפירה במחט. אבל ע"ש בסי' יח תשובת הרב שבת נאווי. וע"ע בדין החיתולים בשבט הלוי ח"ה סי' לא.

היצרן [ז].^{אוצר החכמה} ובפרק לה סע' כו חזר וכתב דין זה גבי איספּלנית שמדביק על הפצע, ואף שם הצריך להסיר מבעו"י את הנייר המכסה, ושם בהערה סו לא ציין למ"ב בס"ק כב, אלא לס"ק כא. וע"ש במ"ב שקשר העשוי להתקיים רק עד שיקחנו בעה"ב לביתו חשיב כקשר שאינו של קיימא. וכתב השש"כ (בשם הגרש"ז אויערבך שליט"א) שאף שלפ"ז הכיסוי שעל האיספּלנית חשיב כאינו של קיימא, מ"מ הכא שאני כיון שמסיר את הכיסוי חשיב כקורע ע"מ לתקן באותו מקום ואסור עכ"פ מדרבנן. ועי' בפ"ט הערה נה, שהאריך בזה גבי דין קושר.

וצ"ע בדבריו, דהלא הבה"ל בסי' שיז סע' א ד"ה דינו, האריך לבאר דהמתיר קשר חייב אף כשאינו על מנת לקשור, ומדוע אם כן סובר הגרש"ז אויערבך דחמור דין המתיר על

^{אוצר החכמה}

^{אוצר החכמה}

^{אוצר החכמה}

ז. שוב ראיתי שמקור דבריו במנחת יצחק ח"ה סי' לט (ב) גבי הסרת הכיסוי שע"ג איספּלנית לרפואה, וכפי שציין השש"כ בפל"ה הערה סו. ואף אם נקבל את סברת המנחת יצחק ולא נראה את כיסוי האיספּלנית ככיסוי בעלמא (שהרי אינו מודבק כ"כ לגוף האיספּלנית), מ"מ שמא יש לחלק בין האיספּלנית העומדת להדבקה על פצע שבלא הסרת המדבקה כלל אינה ראויה לשימוש, לבין הסרת המדבקה בחיתול, שגוף החיתול תורת כלי עליו, והמדבקה טפילה לחיתול ואפשר להשתמש בחיתול בלא המדבקה וכנ"ל.

ובאמת יש לדון בהכרח סברת המנחת יצחק, לפי שלא מצינו איסור מכה בפטיש בכלי שכבר נגמר כל תיקונו, אלא במקום שהאומנים מחזירים את הבגד למצב שקודם גמר תיקונו. עיי' סי' שיז סע' ג בהגה: אפי' כבר נפתח רק שחזר האומן וקשרו או תפרו ביחד כדרך שהאומנים עושין וכו'. ובמ"ב שם ס"ק כג: שקשרו בטוב עד שאינו יכול להתירו וכו'. אבל בחיתולים ובאיספּלנית, הבגד הושלם וכוונת היצרן רק לשמור על המדבקה שלא תתקלקל ושלא תידבק. הדבר דומה לבגד שהיצרן רוכס את רוכסו כדי שתישמר צורתו, האם יעלה על הדעת שפתיחת הרוכסן בשבת תחשב כמכה בפטיש? יתרה מכך, הדבר דומה למוצר שהוכנס לשקית, האם הפותח את השקית בדרך קילקול יתחייב משום מכה בפטיש? ואין הדבר דומה ללוקט יבולות שע"ג הבגדים (שב,ב) לפי שגמר הכנת הבגד הוא בליקוט היבולות. שוב ראיתי שהגרש"ז אויערבך כתב במכתב (שהתפרסם בחוברת "הליכות שדה" 105 של המכון לחקר החקלאות) בעניין פתיחת פקק של בקבוק, וז"ל (בביאורו להא דבית הצואר): חושבני דמה שהאומנים והכובסים היו רגילים לעשות כך, הוא מפני שכך צריך הבגד להיות, ואין פותחין אותו אלא בשעה שלובשים, כי מאד קשה לי להבין איך אפשר לומר שגם לאחר שהבגד כבר נגמר לגמרי ומוכן ללבישה דמפני שהכובס חזר וקשרו או תפרו שזה שייך למכה בפטיש או תיקון מנא, הלא זה ממש כעין מכסה או כזוג נעלים וגרבים תפורים שאסור לקרוע רק בפני עם הארץ וכו'. עכ"ד.

מנת לקשור, מהמתיר שלא ע"מ לקשור [ח]. עוד קשה על שיטת השש"כ, דאם אכן יש לדקדק בסי' שיז סע' ג ולחלק בין התרה גרידא להתרה ע"מ לקשור, מדוע גבי תפירה שאינה של קיימא (בהמשך הסעיף) לא עשה כן. דעיין בפרק לה הערה סג, שמותר להדביק איספלנית אם הדרך להסירה בשעת פתיחת התחבושת, ומקור דבריו ברמ"א בסי' שיז סע' ג שמתיר לנתק תפירה שאינה של קיימא. וכבר התבאר בספר זה בסימן הקודם באריכות דהפוסקים דקדקו שהרמ"א מיקל דווקא בהתרת התפירה ולא בתפירתה, וכדמוכח מסי' שמ סע' ז: ^{אוצר החכמה} דתימה אם כן על השש"כ שגבי תפירה לא חילק בין התרה להדבקה, אע"ג שהדבר ניצרך ליישוב דברי הרמ"א עם סתימתו בסי' שמ סע' ז, ואילו גבי קשירת הכובס חילק בין קשירה (והתרה לשם קשירה) לבין התרה גרידא, אף שלא הוכרח לזה, וכנ"ל עפ"י הבה"ל. ^{אוצר החכמה} עוד צ"ע, דאף אם נאמר דיש להחמיר במתיר קשר הכובס כשעושה כן על מנת לקשור, כיון שעיקרו מן התורה, מ"מ מסתברא דיש להחמיר דווקא אם יקשור קשר של קיימא, אבל גבי איספלנית החיתול הרי ידביק הדבקה שאינה של קיימא, דאין בה איסור כלל לשיטת השש"כ, ומדוע אם כן יש לאסור הסרת הכיסוי מעל המדבקה. עוד אפשר לצרף לכל הנ"ל את הסברא דהדבקה זו של היצור רפויה ביותר, ואפשר שכלל אין עליה שם תופר [ט]. שוב ראיתי ב"ועלהו לא יכול" [232] שהגרש"ז ^{אוצר החכמה} אויערבך השיב שטוב לכתחילה להחמיר ולהוריד לפני שבת את הנייר שמכסה את הדבק, אך בתנאי שזה לא מקלקל את הדבק באופן שהטיטול לא יהיה ראוי לשימוש. ע"כ. וראה עוד בשש"כ ח"ג פרק לה הערה סג.

ח. ועי' בפמ"ג מ"ז ס"ק ה שהקשר של הכובס אינו קשר של אומן. ופשוט שהוכרח לפרש כן, משום דקשר של אומן אסור לקושרו אע"ג שאינו של קיימא, וממילא אסור להתירו. מיהו לפ"ז צ"ע מה בא המחבר לחדש בדין זה דהרי לשיטת המחבר פשיטא שזהו קשר שאינו של קיימא ואין נצרכים למה שכתב הלבוש הביאו המ"ב בס"ק כא, שכן למחבר כל קשר שאינו עשוי לעולם חשיב כאינו של קיימא. ועל כן נראה שהמחבר סתם בזה ולא כתב דאין זה של אומן, כיון דס"ל דהכא שרי אע"ג דהוי קשר של אומן כיון שאין זה מתיר על מנת לקשור, וכשיטת הרא"ש שהובאה בב"י, דלעולם פטור בכהאי גוונא, וממילא כשאינו לקיימא שרי לכתחילה אע"ג דהוי של אומן.

ט. כל האמור הוא עפ"י ההבנה דאכן אפשר ללמוד מקשר של כובס, שכל קשר העומד להתירו עד שיקחנו בעה"ב אינו של קיימא כלל, אף אם יעבור זמן רב עד שיתירנו, וכשיטת הלבוש ודלא כהט"ז (עי' מ"ב ס"ק כא). ואולם יש לדון שמא אף לשיטת הלבוש ראוי להחמיר בתוצרת של בתי חרושת המייצרים כמויות גדולות וברור שזמן רב יחלוף מזמן היצור עד לזמן השימוש. ומ"מ מדברי השש"כ לא משמע שחילק בזה. ועי' במנחת יצחק סי' ח"ה סי' לט (ב), שאסר הורדת הכיסוי שעל האיספלנית, משום שחשיב כהדבקה לקיימא, ובלא שהזכיר סברת הגרש"ז אויערבך.

וביחודה דעת ביקש לדחות דברי השש"כ עפ"י הפחד יצחק שהתיר לפתוח איגרת הדבוקה בדבק. מיהו צ"ע אם יש בזה בכדי לדחות, שכן מסתבר שאף הגרש"ז אויערבך שליט"א יודה לפחד יצחק גבי איגרת, שכן שם מסיר את ההדבקה בדרך קילקול, ולא דמי לאספלנית שחשיב לקורע על מנת לתקן באותו מקום (כיון שתחור ומדביק) וכדכתב בשש"כ פרק לה הערה סו, ובפרק ט סע' יד [י]. ולמעשה נראה שהיה לו ליחודה דעת להתיר מטעם אחר. דהנה כל מה שחידש הגרש"ז אויערבך היה לשיטת הרמ"א האוסר קשר שאינו עשוי להפתח בו ביום, ועל כן הוצרך הלבוש, ובעקבותיו המ"ם, לחדש דקשר שקשרו הכובס חשיב כקשר שאינו של קיימא כיון שעומד להפתח עד שיקחנו בעה"ב אע"ג שלא בהכרח יפתח בו ביום. ועל כך חידש הגרש"ז אויערבך דאין זה אלא כשמתיר שלא ע"מ לחזור ולקשור, אבל לקשור או להתיר על מנת לקשור, שרי רק אם בפועל מתיר בו ביום. אבל לשיטת המחבר שסתם כהרמב"ם, הלא מותר לקשור לכתחילה כל קשר שאינו של אומן אם אינו עשוי לעולם, ואין בסע' זה של קשר שקשרו הכובס כל חידוש [יא], וממילא ההולכים אחר שיטת המחבר, ודאי יכולים להסיר בשבת את המכסה שע"ג האיספלנית, אע"ג שיחזור וידביקנה. ונראה שאף היחודה דעת ביקש לתרץ אפי' לשיטת הרמ"א, אבל בדעת המחבר אפשר שאכן פשוט לו להתיר (ובהתאם לשיטתו שמתיר גם להדביק לכתחילה בשבת, וכנ"ל).

¹²³⁴⁵⁶⁷אח"כ

נראה פשוט שבחיתולים הנדבקים עם סקוצ', אין לחוש אם על חלק מהסרך יש הדבקה, כיון שאין עניינה אלא לשמור על הסרך בשעת האריזה, אבל אין הדבקה זו פועלת באופן ממשי כשמדביקים את הסרך על החיתול עם הסקוצ'. על כן אף לדעת שש"כ אין צורך לפתוח את הסרך מע"ש, כיון שאף אם יפתח בשבת אין זו פתיחת הדבקה על מנת להדביק, ראה מה שהתבאר לעיל בדברי שש"כ בעניין זה.

ה

הדבקה החיתול אחר השימוש

אף להמקילים להדביק חיתול וכנ"ל, ודאי שאסור בגמר השימוש להדביק סרטי החיתול סביב החיתול המקופל וכנהוג ביום חול, שכן יש כאן תפירה לקיימא, ואע"ג שזורק את

י. אמנם למעשה השש"כ בפרק כח סע' ד אסר פתיחת איגרת כשם שהמ"ב אסר בסי' שמ ס"ק מא, ובבה"ל ד"ה ונייר. ונראה שלא דן בשש"כ להתיר מדין תפירה שאינה לקיימא, משום שבאמת אין דרך לפתוח את ההדבקה רק לקרוע את המעטפה, ונמצא דההדבקה לקיימא, ולכן אסר שם בשש"כ אפי' פתיחה ע"י אדים.

יא. עיי' לעיל בהערה ח, שי"ל דהחידוש של המחבר דמותר בזה אע"ג שזו קשירה של אומן, כיון דהתרה שאינה על מנת לקשור פטור עליה, ודלא כהבה"ל.

החיתול, וכנ"ל. והיינו שיש לחוש לשיטת רש"י שזו הדבקה לקיימא [יב] לאור חזרתו של הגרש"ז אויערבך בח"ג וכנ"ל, נראה שיתיר אף בזה].

ו

קריעת חיתול

ביחודה דעת שם כתב שיזהר שלא יקרע את החיתול בזמן הנורדת החיתול. לדבר זה אין חשש בחיתולי האולטרה או בחיתולים עם המדבקה הכחולה שהכנים מבעו"י. ומ"מ נראה שצ"ע מה ראה יחודה דעת לחשוש לזה. דהנה מקור דבריו ברמב"ם פכ"ב מהל' שבת הל' כד: מי שנסתבכו בגדיו בקוצים מפרישם בצינעא ומתמהמה כדי שלא יקרעם, ואם נקרעו אינו חייב כלום שהרי לא נתכוין. עכ"ל. ונראה דחיתול שרוצים להסירו מן התינוק שוב אין עליו שם של בגד שהרי זורקו, וממילא לא שייך לאסור בזה משום מקלקל (עי' בה"ל סי' שיד סע' ח ד"ה חותלות, ובחזו"א נה יז), ואין זה דומה למה שכתב הרמב"ם גבי בגד גמור. וע"ש ביחודה דעת בהמשך שחשש גם שאם יקרע החיתול הרי שהדבקה האיספלנית כהדבקה לקיימא. ונראה דחיתול רב פעמי שיש המתירין להדביקו, יכול להסירו מגוף התינוק גם ע"י קריעת המדבקות או קריעת גוף החיתול, כיון דהוי דרך השחתה, עי' חזו"א נב יז, נא יג.

ולפי הנזכר כאן, נראה שאף לשיטת האוסרים להדביק חיתול בשבת, מ"מ חיתול שכבר הודבק בע"ש על גוף התינוק, אפשר בשבת להסירו בקריעת סרטיו, ומותר לעשות כן לכתחילה, ואין צריך לחשוש ולחתל גם קודם השבת ע"י החגורה.

ז

בדין מחיקת הסימון בחיתולים החדשים

כאמור יש חיתולים שיש בהם סימן הנמחק להורות שיש צורך להחליף את החיתול. מכיוון שלא ראיתי בזה דברים כתובים ממורי ההלכה שבדור, אעלה רק את הצדדים השונים שיש בעניין זה. כידוע הותרה גרמא בשבת, וכדכתב המחבר בסי' שלד סע' כב גבי כיבוי דליקה, אלא שהרמ"א כתב שם שרק במקום פסידא. אולם אפשר שבזה אף הרמ"א יודה שמותר גם שלא במקום הפסד כיוון שהוא מוחק שלא ע"מ לכתוב דהוי רק איסור דרבנן, וכן בשש"כ פרק כח הערה סה הביא בשם הגרש"ז אויערבך שליט"א, דגרמא באיסור דרבנן אף לרמ"א מותר. אלא דע"ש שכתב כן גבי איסור השמעת קול דאין עיקרו כלל מן התורה, מה שאין כן מוחק שלא על מנת לכתוב אפשר דעיקרו מהתורה ודמי טפי למכבה (שאף הוא משאצל"ג, אלא שכידוע החמירו במשאצל"ג משאר איסורים, ואכמ"ל). ואפשר דחשיב איסור דרבנן גם משום שמוחק דבר שאינו לקיימא עפ"י מה שהתבאר בדין תפירה שתופר האומן על דעת שבעה"ב יתיר כשיקחנו

יב. גם אין לומר שחתולים פותחים את החיתול הסגור והרי זו הדבקה שאינה לקיימא, לפי שאין הדבר מצוי, וגם אינם פותחים את ההדבקה רק קורעים את החיתול.

(עיין סי' שיז מ"ב ס"ק כא שהביא מחלוקת לבוש וט"ז בזה, ועיין שש"כ פ"ט הערה נה שפסק להקל כלבוש. ועיין בספר זה בסימן הקודם שיש הסוברים דאף גבי מלאכת כותב ומוחק יש פטור בדבר שהוא בר קיום אלא שאינו עומד להתקיים).

עוד יש לדון לקולא, שכן גבי גרם כיבוי מיירי שמתכוין לכבות אלא שעושה כן ע"י גרמא, אבל בנידון דידן עיקר כוונתו בהדבקה החיתול ודאי לא למחיקה אלא בשביל התינוק. וכן יש לחלק שבדליקה מיירי שודאי תבוא האש ותשרוף את הכלים אבל בחיתול מצוי שמחליף לתינוק קודם שנמחק הסימן. אומנם עיין תוס' דף יז ב ד"ה אלא, שהפורס מצודה בשבת פטור לפי שאינו יודע אם יצוד, ומ"מ אסור מדרבנן (והביאו המ"ב בסי' שטז ס"ק יח). ונראה דשם גזרו משום שמתכוין לצידה, אבל הכא אין עיקר כוונתו למחיקה וכו"ל, ועוד, שעיקר מלאכת צידה היא בגרמא וכגון שנועל דלת הבית כשהצבי בתוכו, ולכן גזרו אף בכהאי גוונא שפורס ואינו יודע אם יצוד. ואפשר להוסיף ולהקל למי שבמשך כל ימות השבוע לא משגיח בסימון, וכפי שמצינו גבי פ"ר דלא ניהא ליה, ואף ששם אוסרים מדרבנן, מ"מ הכא בגרמא מסתבר להתיר. וע"ע בשעה"צ סי' תקיד ס"ק לא, שכתב שהגהת הרמ"א להתיר גרמא רק במקום פסידא, אין לה מקור, וכמו שכתב הט"ז שם דלא מצינו חבר לשיטה זו. והוסיף שהמאמר כתב דאפשר דביו"ט לכו"ע שרי גרם כיבוי לכתחילה. וצ"ב אם לאור כל זה עדיין ראוי להחמיר ולחפש אחר חיתול בלא סימן. שוב שמעתי שהגרש"ז אויערבך מתיר בזה בלא פקפוק.

ח

סיכום לדינא

העולה מכל האמור לעיל. יש לדון על צדדי ההיתר של הפוסקים השונים לגבי החיתולים שהיו בזמנם, ובעיקר במה שהקלו לתפור תפירה שאינה של קיימא. בהדבקה רב פעמית, יש שהקלו ודימו זאת לקרסים וכפתורים. עוד התבאר שיש לדון בסבר שש"כ המתיר מחד גיסא להדביק את החיתול בשבת, אבל מאידך גיסא מצריכך לפתוח את הדבקה היצון מבעו"י. אולם יש האוסרים להדביק את החיתול בכל אופן כיון שזו הדבקה היכולה להתקיים. לשיטה זו קשה לקבל את הסברא שהדבקה רב פעמית הרי היא כקרסים וכפתורים, כיון שיש כאן חשש דאורייתא. וביותר אחר שהמ"ב חשש לכתחילה לשיטת הק"נ שאסר תפירה במחט אע"ג דודאי האיסור רק מדרבנן (שאינו יכול להתקיים). לשיטה זו אפשר להשתמש בחיתול ע"י חגורה. ומומלץ להדק את החיתול לגוף התינוק גם ע"י בגד תחתון, וכן לקפל את החיתול במקום הצמדת האבזם ע"מ שהאחיזה תהיה חזקה. ובתינוק שאין אפשרות לחתלו ע"י חגורה, נראה שאף לאוסרים, אפשר להקל להדביק כלאחר יד, או להעזר בקטן, או שהתינוק בעצמו (אם גדול דיו) יעשה את גוף ההדבקה. (תוספת מאוחרת: עם יצירת הטיטול הנדבק ע"י

סק'צ' שוב אין כל חשש ופשוט שדינו כדין קרסים וכפתורים, ואף אין צריך לפתוח מבעו"י, ואף לא לשיטת שש"כ שהובאה לעיל).

אורח חיים 1234567

סימן שיח סע' א

גדר איסור הנאה ממעשה שבת

(א) הקדמה. (ב) סיכום השיטות בפסיקת ההלכה באיסור תורה. (ג) סיכום השיטות באיסור דרבנן. (ד) ביאור הרמב"ן לסוגיות העוסקות במעשה שבת בדרבנן. (ה) הקושי בדברי הרמב"ן. (ו) יישוב דברי הרמב"ן (ז) פסיקת ההלכה למעשה. (ח) סיכום.

אורח חיים 1234567

הקדמה

מעשה שבת אסור בהנאה. להלן יתברר האם מותר להנות ממעשה הנתון במחלוקת הפוסקים, לאלה הסוברים שיש בדבר זה איסור. נראה ששורש המחלוקת בהבנת גדר איסור הנאה ממעשה שבת. אם איסור זה הוא משום קנס שקנסו את המזיד שלא יחזור על מעשיו, ואף גזרו על השוגג שמא יבוא לעשות במזיד, לא שייך לכאורה לאסור לאחרים דבר שמותר לכתחילה לעושה המעשה. אבל אם איסור ההנאה הוא משום שנעשתה עבירה ומפני קדושת השבת גזרו שמעשיה יהיו קודש, אפשר שהסובר שנעשה כאן איסור יהיה אסור בהנאה אע"ג שלעושה המעשה מותר לעשותו לכתחילה. ובמילים אחרות, האם האיסור הוא בגברא או בחפצא.

אורח חיים 1234567

ב

סיכום השיטות בפסיקת ההלכה באיסור תורה

בחולין דף טו א, תניא המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר בשוגג יאכל במוצאי שבת במזיד לא יאכל עולמית, ר' יוחנן הסנדלר אומר בשוגג יאכל למוצאי שבת לאחרים ולא לו במזיד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים. וביארו הראשונים שלר"מ במזיד אסור אף לאחרים בו ביום, ולר"י אסור לאחרים בו ביום בין בשוגג בין במזיד. ובתוס' שם ד"ה מורי, פסקו כר"מ עפ"י הגמ' בחולין דכי מורי להו רב לתלמידיה מורי להו כר' מאיר, וכי דריש בפירקא דריש כר' יהודה משום עמי הארץ. אבל הרי"ף בשבת על הסוגיא בדף לח א (דף יז א מדפי הרי"ף) פסק כר' יהודה משום דסתמא דחולין כוותיה ומשום דרב לטעמיה דס"ל מטין כר"י אבל אנן קי"ל כר' יוחנן דס"ל הלכה כר"י, ועוד דנפיש עמי ארצות גבן, עיין בר"ן ד"ה גרסינן, ובמלחמות שם. וכן היא שיטת הרמב"ם (פ"ו מהל' שבת הל' כג) וכן פסק המחבר בריש סי' שיח. והגר"א שם האריך להוכיח כתוס' דהלכה כר"מ, וס"ל דיש לדחות סתם משנה דחולין המורה כר' יהודה מקמי סתמא דפ"ב מ"ג דתרומות המורה כר"מ: המבשל